

Ключові події, виклики та тенденції

Результати здійснюваного впродовж 2022 року моніторингу стану додержання принципу недискримінації в різних сферах суспільних відносин засвідчують, що питання забезпечення рівності прав і свобод людини і громадянина не втратило актуальність в українському суспільстві попри безпрецедентну збройну агресію Російської Федерації проти України.

Протягом 2022 року під час здійснення парламентського контролю Уповноваженим виявлено численні факти порушення дотримання рівних прав і свобод, серед яких порушення політичних прав та міграційного законодавства, дискримінації та поширення мови ворожнечі, домашнього насильства і торгівлі людьми, порушення права на свободу віросповідання, прав національних меншин і корінних народів тощо.

Введення воєнного стану суттєво вплинуло на забезпечення рівності прав і свобод людини. Статтею 3 УказуПрезидента України від 24.02.2022 р. №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX, визначено, що на період дії правового режиму воєнного стану можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції

Phoca PDF

України.

Водночас протягом звітного періоду дотримання рівних прав і свобод були предметом оцінки в рамках міжнародних механізмів з прав людини.

9 лютого 2022 р. Комітетом ООН з прав людини прийнято Заключні зауваження до 8-го періодичного звіту України щодо виконання Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Впровадження режиму воєнного стану не дає можливості повною мірою виконувати рекомендації Заключних зауважень, однак варто зупинитися на окремих питаннях, які викликали стурбованість Комітету і є питаннями, які протягом тривалого часу знаходять своє відображення у доповідях Уповноваженого.

Комітет висловив занепокоєння щодо відсутності всеосяжного антидискримінаційного законодавства, яке б відповідало положенням Пакту, та відсутності інформації про кроки, що робляться для вирішення проблеми стигматизації та дискримінаційного ставлення до численних груп, включаючи етнічні меншини, спільноти ЛГБТІК, ВПО та осіб з інвалідністю.

Комітет висловив стурбованість повідомленнями про прояви в ЗМІ нетерпимості, забобонів, мови ненависті щодо представників уразливих груп і меншин. Комітет також стурбований повідомленнями про те, що більшість злочинів на ґрунті ненависті проти представників груп меншин не кваліфікуються за статтею 161 КК України, а також з приводу повідомлень, що вказують на те, що замість приділення першочергової уваги забезпеченню доступу до засобів правового захисту перевага надається примиренню сторін.

Відзначаючи заходи, вжиті для заохочення гендерної рівності та боротьби з гендерними стереотипами, Комітет, як і раніше, стурбований низьким рівнем представництва жінок у державному секторі, особливо на високому державному та місцевих рівнях, у тому числі жінок, які представляють уразливі групи. Він також стурбований розривом, що зберігається в оплаті праці чоловіків і жінок[1].

1 листопада 2022 року Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок надав Заключні зауваження до 9-ї періодичної доповіді України про виконання Конвенції ООН з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок.

Комітет стурбований тим, що військовий напад на Україну спричинив грубі порушення прав людини українських жінок і дівчат, які стають жертвами нападів на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури, а також тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження, довільних та позасудових страт, насильницьких зникнень, ґендерного насильства, включаючи сексуальне насильство, примусове переселення та насильницькі переміщення населення. Він зазначає, що збройна агресія Російської Федерації проти України особливо тяжко позначається на жінках і дівчатах, які перебувають у несприятливому становищі, таких як внутрішньо переміщені жінки, сільські жінки, жінки похилого віку, жінки з інвалідністю, жінки рома, лесбійки, бісексуальні, трансгендерні та ін. та жінки з інших меншин, включаючи кримськотатарських жінок.

Водночас Комітет визнав зусилля України щодо забезпечення рівних прав і можливостей

Phoca PDF

жінок та чоловіків, а також надав низку рекомендацій для покращення ситуації з ліквідацією дискримінації щодо жінок у різних сферах суспільних відносин із урахуванням умов російсько-української війни[2].

Розпорядженням КМУ від 12 серпня 2022 р. № 752-р схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затверджено операційний план з її реалізації на 2022–2024 роки.

На виконання зазначеного плану та за результатами візиту в Україну Заступниці Генерального секретаря ООН — Спеціальної представниці з питань запобігання сексуальному насильству в конфліктах Праміли Паттен Уряд України з огляду на виклики сьогодення, пов'язані з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, введенням воєнного стану та тимчасовою окупацією Російською Федерацією нових територій України, актуалізував Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року.

Система **запобігання та протидії домашньому насильству і торгівлі людьми** виявилась не готовою до викликів воєнного часу. Потребують приведення у відповідність до викликів сьогодення механізми взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і торгівлі людьми, системи функціонування спеціалізованих служб підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства, у тому числі на деокупованих територіях України, а також процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Знаковою подією в захисті від насильства стало набуття чинності для України Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), ратифікація якої була ключовою рекомендацією Уповноваженого упродовж останніх років. Завдяки цьому документу захист від насильства набуде більш високих стандартів, а кривдники нестимуть більш серйозні наслідки за свої діяння.

За інформацією Нацсоцслужби, до органів поліції та соціального захисту протягом 2022 року надійшло 251 829 звернень щодо домашнього насильства**,** що на 11% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Протягом 2022 року зареєстровано 244 381 заява і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, що на 25% менше, ніж протягом 2021 року (325 599 заяв і повідомлень). З метою негайного припинення домашнього насильства органами Національної поліції протягом 2022 року винесено 43 341 терміновий заборонний припис стосовно кривдників.

З метою захисту прав осіб, які постраждали від домашнього насильства, впроваджено мобільний застосунок для жінок «Прихована кнопка SOS». Після натискання такої кнопки у застосунку надходить повідомлення до поліції, що має на меті підвищити ефективність боротьби з домашнім насильством і насильством за ознакою статі. У період з 01.08.2022 р. до 31.12.2022 р. із зазначеного мобільного застосунку надійшло 28 повідомлень.

Проблема торгівлі людьми сьогодні також набуває особливого значення, а ризики стати

Phoca PDF

жертвою експлуатації за кордоном зростають. Українці, рятуючи своє життя, подекуди виїжджали без відповідно оформлених документів, а після прибуття в іншу країну не були достатнім чином обізнані про необхідність постановки на консульський облік. Така ситуація виступає передумовою до потрапляння в ситуації торгівлі людьми під час працевлаштування, пошуку житла та пересування. За інформацією Генерального секретаря ОБСЄ Гельги Шмід, кількість випадків торгівлі людьми різко зросла, а війна різко посилила проблему сексуального рабства щодо українок[3].

Україна також стикається з іншими викликами у сфері додержання прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми на території України. Особи, які опинились на окупованих територіях є найуразливішою категорією для потрапляння в такі ситуації, оскільки можуть бути використані у збройному конфлікті, піддані трудовій та іншим видам експлуатації[4].

Водночас спостерігається стрімке зниження кількості осіб, яким встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми. За даними Нацсоцслужби, протягом 2022 року статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлено 47 особам, що на 27% менше порівняно з 2021 роком (64 особи). Разом з тим, за інформацією Офісу Генерального прокурора, у 2022 році обліковано 66 потерпілих від кримінальних правопорушень (проваджень) за статтею 149 (Торгівля людьми) КК України.

Гостро постала **проблема відсутності можливості укладення зареєстрованого цивільного партнерства в Україні**. В умовах війни представники ЛГБТІК-спільноти служать у ЗСУ, тероборони тощо та не мають рівних із гетеросексуальними людьми можливостей узаконити свої відносини і набути взаємних прав та обов'язків. Це питання спільно нажитого майна, спадщини, опіки, соціальних гарантій, що надаються членам сім'ї, можливості супроводу неповнолітньої дитини партнера/партнерки за кордоном, права вирішувати питання про можливість і обсяги медичних втручань чи можливості поховати людину тощо.

Завершення реформи законодавства щодо з**абезпечення реалізації прав представників національних меншин (спільнот)**, а також ухвалення механізмів її негайного та ефективного впровадження є одним із пунктів, визначених Єврокомісією у своїй оцінці щодо заяви України на членство в ЄС. На виконання вказаної рекомендації Верховна Рада України, виходячи з інтересів Українського народу — громадян України всіх національностей, щодо розбудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, прийняла Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».

У 2022 році найбільшим викликом для дотримання прав національних спільнот, корінних народів стала війна Росії проти України. Від збройної агресії РФ постраждали представники всіх національностей, які проживають на території України. Особливо це стосується тих областей, де йшли активні бойові дії. Населені пункти з компактним проживанням національних меншин (спільнот) у зоні активних бойових дій та під тимчасовим контролем військ РФ зазнали гуманітарної катастрофи, нищення й терору. Точна інформація про кількість представників національних спільнот, які проживали на території цих областей невідома, адже місцева влада використовує дані Всеукраїнського перепису населення 2001 року як єдину офіційну інформацію. Так само неможливо точно оцінити кількість осіб, які перемістились до більш безпечних регіонів України чи за кордон та яких було вбито

Phoca PDF

внаслідок військової агресії РФ. Крім цього, органи місцевої влади не володіють достовірною інформацією про кількість і долю тих, хто залишився в окупації. Водночас із соціальних мереж відомо про викрадення на окупованих територіях представників національних спільнот через проукраїнську позицію.

Ще одним наслідком, пов'язаним із повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України, стало погіршення ставлення українців до росіян та білорусів[5].

Ситуація з ромською громадою, що постійно перебуває у центрі уваги Уповноваженого, лише загострилася у воєнний період.

Багато ромських родин залишилось на тимчасово окупованих територіях України через відсутність грошей та можливості евакуюватися. За даними Європейського інституту мистецтва та культури ромів (ERIAC), з лютого 2022 року близько 100 тисяч українців ромського походження вимушено покинули свої домівки[6]. Половина з них виїхала за кордон. Ромські родини — переважно жінки з дітьми — намагалися виїхати із Запорізької, Херсонської, Харківської, Донецької та Луганської областей до інших країн. Роми, які виїхали, але не мають документів, не можуть отримати статус ВПО, гуманітарну допомогу та позбавлені засобів для існування. За даними Міжнародної благодійної організації «Ромський жіночий фонд «Чіріклі», більшість з тих, хто виїхали за кордон на початку війни, повертаються назад[7] через те, що не можуть знайти адекватний прихисток у країнах Східної Європи та стикаються з упередженим ставленням[8].

21 липня 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив «Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року», однак План заходів до Стратегії не було затверджено. Враховуючи військову агресію РФ проти України, можна констатувати, що зазначений документ потребує оновлення за затвердження відповідного плану дій до нього.

Згідно з дослідженнями щодо соціально-економічного та суспільно-правового аспекту ромських громад України, рівень отримання освіти ромського населення вкрай низький: 24% представників ромської національності взагалі не мають освіти. Майже кожен четвертий не вміє читати та писати українською. А частка тих, хто отримав вищу освіту, мізерна — лише 1%. Водночас рекомендації Уповноваженого з попередніх років щодо ініціювання внесення змін до Виборчого кодексу України з метою сприяння реалізації виборчого права неписьменними громадянами, зокрема ромами, залишаються невиконаними.

Реагування на випадки порушень прав людини та громадянина

Запобігання дискримінації

Згідно зі статтею 14 Конвенції ООН про захист прав людини і основоположних свобод та статтями, статтями 21 і 24 Конституції України, кожній людині гарантовано право користування правами та свободами без дискримінації за будь-якою ознакою. Втім, проблема дискримінації вразливих груп населення залишається актуальною, зокрема продовжують фіксуватися випадки гомофобії, сексизму, антисемітизму тощо.

Phoca PDF

Відсутність єдиного підходу до визначення мови ворожнечі, ефективного механізму моніторингу, взаємодії та притягнення до відповідальності за поширення мови ворожнечі перешкоджає належному реагуванню на такі випадки та створює передумови для формування почуття безкарності за її розповсюдження.

У липні 2022 року до Уповноваженого надійшло звернення щодо оприлюднення на сайтах інформаційних агентств повідомлень, що містили ознаки поширення мови ворожнечі стосовно представників ромської національної меншини.

З метою недопущення дискримінації за ознакою етнічного походження та сприяння дотриманню професійних етичних стандартів журналістами інформаційних агентств на адресу Комісії з журналістської етики було направлено відповідний лист.

Комісія з журналістської етики розглянула лист Секретаріату Уповноваженого та прийняла рішення, у якому встановила, що оскаржуваний матеріал містив ознаки порушень пп. 6, 9 і 15 Кодексу етики українського журналіста, у зв'язку з чим винесла інтернет-виданню та автору матеріалів попередження.

Крім того, Комісія з журналістської етики надала офіційні рекомендації журналістам і редакціям щодо недопущення випадків дискримінації в журналістській діяльності.

Недосконалість механізму притягнення до відповідальності за дискримінаційні дії, зокрема відсутність адміністративної відповідальності за дискримінацію, перешкоджає захисту прав осіб, які зазнають дискримінації. Незважаючи на те, що у статті 16 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» передбачено цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність, відповідна стаття у КУпАП поки що відсутня. Це призводить до того, що впродовж років особи, які вчиняють дискримінацію, уникають належного покарання.

За результатами здійснюваного Уповноваженим моніторингу встановлено, що впродовж 2022 року в провадженні слідчих підрозділів Національної поліції України, з урахуванням розпочатих у 2022 році, перебувало 434 (303 — станом на 01.01.2022 р., та 131 — зареєстровані у 2022 році) кримінальні провадження, розпочаті за ознаками вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтею 161 (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) КК України.

Однак протягом року у кримінальних провадженнях лише за вісьмома кримінальними правопорушеннями (~2%) до суду було направлено обвинувальні акти для розгляду їх по суті (з урахування кримінальних правопорушень минулих років). У кримінальних провадженнях за чотирма кримінальними правопорушеннями до суду направлено угоди про визнання винуватості, за одним кримінальним правопорушенням до суду направлено клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Phoca PDF

Зазначене свідчить про складність дослідження та підтвердження ймовірного мотиву нетерпимості у вчинюваних правопорушеннях, а також підтверджує необхідність розмежування відповідальності за вчинення дискримінаційних дій на кримінальну й адміністративну.

У липні 2022 року під час моніторингу ЗМІ було виявлено інформацію про єврейську сім'ю із м. Хмельницький, яка зазнає постійних образ та тиску з боку сусіда, до яких останній вдається, ймовірно, на ґрунті нетерпимості за ознаками релігійних переконань та етнічного походження членів родини. Внаслідок постійного тиску батько родини був вимушений перевезти дітей безпечніше місце. З метою захисту своїх прав сім'я неодноразово зверталася до правоохоронних органів, однак відомості до ЄРДР жодного разу внесені не були.

Право осіб, постраждалих від проявів антисемітизму, на належне реагування з боку правоохоронних органів та подальшу кваліфікацію правопорушення з урахуванням мотиву нетерпимості поновлено.

Хмельницьким районним управлінням поліції Головного управління Національної поліції в Хмельницькій області розпочато досудове розслідування в окремому кримінальному провадженні за частиною першою статті 161 (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) КК України.

Права осіб з інвалідністю

Права осіб з інвалідністю, питання доступності послуг та універсального дизайну продовжували залишатися у фокусі реагування Уповноваженого упродовж 2022 року.

У серпні 2022 року до Уповноваженого звернулась громадянка К., особа з інвалідністю I групи по зору, щодо порушення автоперевізниками м. Біла Церква права осіб з інвалідністю на безоплатний проїзд у пасажирському міському транспорті, неналежного рівня надання послуг із перевезення, а також щодо дискримінації за ознакою інвалідності.

Після реагування Секретаріату Уповноваженого:

- до водіїв, на дії яких скаржилась заявниця, роботодавцями застосовано заходи адміністративного впливу, зокрема звільнення і попередження;

- з перевізниками та водіями проведено роз'яснювальну роботу щодо трудової дисципліни та культури/політики обслуговування пасажирів;

- здійснено часткове оновлення трудових колективів;

- оновлено автобусний парк одного з перевізників.

Phoca PDF

Право осіб з інвалідністю на пільговий/безоплатний проїзд у міському транспорті, гарантоване у статті 38-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», поновлено.

Рівні права і можливості жінок і чоловіків

Недостатня рівність прав і можливостей жінок і чоловіків у різних сферах суспільних відносин, у тому числі прояви сексизму, залишаються притаманними українському суспільству попри те, що жінки в Україні, зокрема в умовах російсько-української війни, продовжують невпинно руйнувати усталені стереотипи щодо соціальних ролей жінок і чоловіків.

На розгляді Уповноваженого перебувало звернення від військовослужбовиці щодо принижень, дискримінації жінок-військовослужбовців за ознакою статі командирами (начальниками) підрозділу у одній із військових частин.

Було проведено роботу двох незалежних робочих груп від командування Повітряних Сил ЗСУ та від Головного управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ, під час роботи яких проведено бесіди й анонімне анкетування військовослужбовиць військової частини, інформаційно-роз'яснювальну роботу серед особового складу. Крім того, було встановлено порушення старшиною військової частини вимог Статуту внутрішньої служби ЗСУ. Посадові особи, на дії яких скаржилася заявниця, публічно вибачилися перед заявницею.

Крім того, з метою підвищення ефективності організації роботи посадових осіб, покращення морально-психологічного стану особового складу, а також недопущення випадків порушення гендерної рівності та проявів дискримінації за ознакою статі у військовій частині Головним управлінням морально-психологічного забезпечення ЗСУ рекомендовано Командуванню Повітряних Сил ЗСУ провести інформаційно-роз'яснювальну роботу, засідання Ради сержантів та атестаційної комісії з подальшим прийняттям кадрових рішень у військовій частини.

Попри набуття чинності у 2022 році Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" щодо протидії дискримінації за ознакою статі» № 1750-IX від 10.09.2021 поширення такої реклами продовжує фіксуватися Уповноваженим.

Упродовж 2022 року на розгляді Уповноваженого перебували 5 звернень щодо поширення реклами, дискримінаційної за ознакою статі.

З метою забезпечення належного реагування за зверненнями Секретаріат Уповноваженого звертався до Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів щодо вжиття заходів реагування в межах компетенції відповідно до статті 26

Phoca PDF

Закону України «Про рекламу» та Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу, затвердженого постановою КМУ від 26.05.2004 № 693.

Справи про порушення законодавства про рекламу було розглянуто та відповідно до статті 27 Закону України «Про рекламу» до 4 розповсюджувачів дискримінаційної реклами застосовано штрафні санкції і прийнято рішення про зупинення розповсюдження вищезазначеної реклами, у 1 випадку — дискримінаційну рекламу було демонтовано.

Протидія домашньому насильству і торгівлі людьми

Реагування на кожен випадок домашнього насильства без винятку є головною передумовою додержання прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності. Протягом 2022 року до Уповноваженого надійшло 95 усних та письмових звернень про домашнє насильство.

Громадянка С., яка повідомила про вчинення домашнього насильства стосовно неї її дочкою та онуками, яке проявляється в нанесенні їй фізичних ушкоджень, знищенні продуктів харчування, перешкоджанні у користуванні житлово-комунальними послугами й умисному позбавленні засобів комунікації і особистих речей.

Уповноваженим направлено запити до ОДА, ГУНП та прокуратури з метою перевірки фактів вчинення домашнього насильства та вжиття заходів реагування в межах компетенції. У результаті право постраждалої на захист та допомогу поновлено:

- стосовно онука громадянки С., складено протокол про адміністративне правопорушення за частиною першою статті 173-2 КУпАП (вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) та направлено до суду. Його поставлено на превентивний облік у органах поліції;

- за фактом завдання громадянці С. тілесних ушкоджень її дочкою, внесено відомості до ЄРДР та розпочато досудове розслідування за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 125 КК України (Умисне легке тілесне ушкодження);

- за фактом викрадення мобільного телефона та грошей громадянки С., внесено відомості ЄРДР та розпочато досудове розслідування за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 185 КК України (крадіжка);

- соціальними службами поставлено громадянку С. на облік як особу, яка постраждала від домашнього насильства, та надано їй комплекс соціальних послуг і психологічну допомогу.

Phoca PDF

Дієвим інструментом реагування на випадки домашнього насильства є Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації.

Під час експертного консультування на Національній гарячій лінії[9] з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації співробітником Секретаріату Уповноваженого, надійшло звернення громадянки М. щодо захисту від домашнього насильства її та її малолітньої доньки.

Громадянка М. повідомила про систематичне фізичне, психологічне й економічне насильства, яке, з її слів, вчиняє її чоловік. Також жінка повідомила, що її чоловік наніс їй тілесні ушкодження, порізи, викрав її документи, мобільний телефон та, забравши малолітню доньку, зник у невідомому напряму.

Уповноваженим скеровувалися запити до обласної військової адміністрації та Головного управління Національної поліції в одній з областей щодо вжиття заходів для гарантування додержання прав постраждалої особи та її дитини на захист і допомогу.

Внаслідок реагування Уповноваженого органами Національної поліції встановлено місце перебування кривдника, після чого дитину було в нього відібрано та повернуто матері.

Громадянку М. поінформовано про порядок отримання соціальних послуг, адреси спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства, а також надано правову допомогу.

Права осіб, які постраждали від домашнього насильства, на інформацію, захист та допомогу, поновлено.

Протягом звітного періоду до Уповноваженого надійшло 14 звернень **з питань торгівлі людьми.** Переважна більшість звернень, які надходять до Уповноваженого з питань торгівлі людьми стосувалась осіб, які перебували у полоні в окупаційних військ РФ.

До Уповноваженого звернулась громадянка К. щодо додержання права її дитини на встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

У своєму зверненні заявниця інформує, що її неповнолітнього сина було незаконно позбавлено волі окупаційними військами РФ. Під час перебування дитини у полоні до нього застосовувалось фізичне насильство.

Уповноваженим вживалися заходи щодо поновлення прав дитини на отримання необхідної допомоги, як особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Скеровувалися запити органів виконавчої влади щодо вжиття, у межах компетенції, заходів реагування та підготовки необхідних документів, а також з питань забезпечення неповнолітньої дитини необхідною допомогою.

Phoca PDF

Внаслідок реагування Уповноваженого постраждалому встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, що надає йому змогу безоплатно отримати медичну, психологічну, соціальну, правову та інші види необхідної допомоги.

Окрім цього, відповідно до чинного законодавства, особа, якій встановлено статус постраждалої від торгівлі людьми, має право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі трьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб, установлених на момент звернення за матеріальною допомогою.

Права дитини, яка постраждала від торгівлі людьми, поновлено.

Громадяни звертались з питань порушення їх прав на встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, отримання гарантованої безоплатної інформаційної, медичної, соціальної, правової та інших видів допомоги.

Уповноваженим за кожним таким фактом вживалися заходи для якнайшвидшого встановлення таким особам статусу постраждалого від торгівлі людьми, одержання ними необхідної допомоги, у тому числі матеріальної.

Уповноваженим здійснювалось провадження за зверненнями громадянки С. щодо додержання її прав як особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми.

У своєму зверненні заявниця повідомила, що під час окупації населеного пункту російськими військами її було незаконно позбавлено волі. Під час перебування в полоні до неї застосовувалось психологічне насильство. Також заявниця була змушена виконувати примусову роботу.

У рамках провадження Уповноваженим вживалися заходи щодо поновлення прав заявниці на отримання необхідної допомоги як особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Неодноразово скеровувалися запити до центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо вжиття, у межах компетенції, заходів реагування та підготовки необхідних документів, а також, з питань забезпечення громадянки С. необхідною допомогою.

Внаслідок реагування Уповноваженого, заявниці встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, що надає їй змогу безоплатно отримати медичну, психологічну, соціальну, правову та інші види необхідної допомоги, а також скористатися послугою притулку.

Окрім цього, відповідно до чинного законодавства, особа, якій встановлено статус постраждалої від торгівлі людьми, має право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі трьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб, установлених на момент звернення за матеріальною допомогою.

Права особи, яка постраждала від торгівлі людьми, поновлено.

Phoca PDF

Слід виокремити низку звернень, які надходили з питань порушення права на одержання одноразової матеріальної допомоги особі, якій встановлено статус постраждалої від торгівлі людьми. Уповноваженим з'ясовано, що за інформацією Нацсоцслужби з 36 осіб, яким протягом 2022 року встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, лише 22 особи отримали гарантовану одноразову матеріальну допомогу цій категорії громадян.

Уповноваженим здійснювалось провадження за зверненням громадянина К. щодо додержання його права на одержання одноразової матеріальної допомоги особі, якій встановлено статус постраждалої від торгівлі людьми.

У своєму зверненні заявник інформував, що у серпні 2022 року йому видано довідку про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Після чого громадянин К. звернувся до відповідного структурного підрозділу територіальної громади для отримання одноразової матеріальної допомоги, яка передбачена для такої категорії осіб, проте протягом трьох місяців її так і не отримав.

У рамках провадження Уповноваженим вживалися заходи щодо поновлення права заявника на отримання гарантованої виплати. Неодноразово скеровувалися запити до центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо вжиття, у межах компетенції, заходів, передбачених законодавством.

Внаслідок реагування Уповноваженого, заявником отримано матеріальну допомогу у розмірі трьох прожиткових мінімумів. Право особи, яка постраждала від торгівлі людьми, поновлено.

Дотримання права на громадянство та політичні права

До Уповноваженого надійшло 579 звернень, у тому числі з питань документування громадян України — 224 звернення, з них щодо документування громадян України за кордоном — 23; з питань перетинання кордону — 158 звернень, з питань документування іноземців та осіб без громадянства — 79, набуття громадянства України виходу з громадянства України — 31, отримання статусу біженця — 18, інших питань — 69.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» підтвердженням законного перебування на території України поза межами строків візових обмежень є посвідка про постійне або тимчасове проживання, які видаються в порядку, визначеному чинним законодавством України. Є необхідність внесення змін до законодавства України в частині спрощеного набуття громадянства України іноземцями, що захищають Україну та її суверенітет проти збройної агресії. Уповноваженим було ініційовано та проведено робочі зустрічі, скеровані ініціативні листи, за результатами опрацювання інформації підготовлено та подано Позиції Уповноваженого щодо законодавчого врегулювання набуття громадянства України іноземцями, що захищають Україну та її суверенітет проти збройної агресії.

Phoca PDF

На розгляді Уповноваженого перебувало звернення громадянина Республіки Білорусь, який зазнав поранення в результаті бойових дій проти держави-агресора в лавах ЗСУ, щодо сприяння в оформленні документів та легалізації в Україні. За реагування Уповноваженого шляхом скерування відповідних листів реагування заявника було запрошено до регіонального органу Державної міграційної служби України та проведено документування законного перебування на території України.

У зв'язку зі збройною агресією РФ та дією воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року ДМС тимчасово призупинила роботу власних інформаційних систем і роботу всіх територіальних органів та підрозділів ДМС. У зв'язку з цим велика кількість іноземців та осіб без громадянства не мали можливості продовжити строк дії своїх документів, що підтверджують законність їх перебування на території України.

До Уповноваженого надійшло звернення громадянина України Р.-С. в інтересах дружини — громадянки РФ Р.-С. щодо порушення прав його дружини на отримання посвідки на постійне проживання в Україні.

Зі звернення було встановлено, що заявник одружений з громадянкою РФ, спільно з нею та дітьми з 2016 року проживає у м. Миколаєві. З початком широкомасштабної військової агресії РФ проти України сім'я заявника залишилася в Миколаєві через його хворобу. ДМС у місті Миколаївській області припинило роботу у зв'язку з воєнним станом. Виїхати до іншого міста сім'я не мала змоги, оскільки на період подачі документів заявник знаходився у лікарні у важкому стані. Протягом тривалого часу заявник звертався до територіальних органів Державної міграційної служби України, однак отримував відмову в оформленні документів.

Лише після набуття чинності постановою КМУ від 21.10.2022 р. № 1202 дружина заявника отримала право отримати посвідку та підтвердити законність перебування в Україні.

З метою поновлення порушених прав заявників, недопущення аналогічних порушень Уповноваженим Верховної Ради України було розпочато консультації з органами державної влади, у тому числі — Державною міграційною службою України, неурядовими громадськими організаціями (Благодійний фонд «Право на захист», Громадська організація «Десяте квітня», Благодійний фонд «Рокада»), скеровано ініціативні листи до ДМС, МЗС та Мінреінтеграції.

21.10.2022 р. КМУ прийнято постанову № 1202 «Деякі питання реалізації актів законодавства у сфері міграції в умовах воєнного стану», що надає можливість в'їзду та законного перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства, крім громадян Російської Федерації, на підставі посвідки на тимчасове або постійне проживання, строк дії яких закінчився або які підлягають обміну після 24 лютого 2022 року. Зазначена норма діє під час воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення або скасування. Пропозиції та

Phoca PDF

зауваження Уповноваження були враховані частково, на сьогодні продовжується робота над удосконаленням норми.

Окремим залишається питання статусу іноземців — громадян Російської Федерації на території України. Протягом 2022 року на адресу Уповноваженого Верховної Ради України надійшло понад 50 звернень від громадян Російської Федерації та членів їхніх сімей, в тому числі громадян України, щодо відмови органами Державної міграційної служби України у прийнятті та розгляді документів щодо отримання дозволу на міграцію, підтвердження законності перебування на території України для громадян РФ.

На розгляді Уповноваженого перебувало звернення громадянина РФ Б. щодо оформлення посвідки на тимчасове проживання в Україні.

Як було встановлено зі звернення, заявник є громадянином Російської Федерації, на законних підставах проживає на території України, одружений з громадянкою України. 24.06.2022 р. звернувся до територіального органу ДМС України щодо обміну посвідки про тимчасове проживання у зв'язку з наближенням закінчення строку дії посвідки, однак отримав відмову у прийнятті документів.

Питання потребувало додаткової перевірки та законодавчого врегулювання.

Уповноваженим було ініційовано проведення міжвідомчої наради з метою напрацювання механізмів вирішення питань, порушених у тому числі у зверненні, внесення змін до чинного законодавства України та врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, які на законних підставах перебували на території України.

За результатами реагування Уповноваженого 1 листопада 2022 р. КМУ прийняв постанову № 1232 «Деякі питання надання Державною міграційною службою адміністративних послуг в умовах воєнного стану», якою для окремих категорій громадян РФ передбачена можливість обміну посвідки на тимчасове проживання, якщо строк звернення за її обміном настав у період з 24.02.2022 р. до дня набрання чинності вказаної постанови. Пропозиції та зауваження Уповноваження були враховані частково, на сьогодні продовжується робота над удосконаленням норми.

Невирішеним залишається питання завершення процедури отримання громадянства України громадянами РФ, які отримали тимчасове посвідчення громадянина України і взяли на себе зобов'язання протягом 2 років припинити своє російське громадянство.

За 2022 рік до Секретаріату Уповноваженого надійшло 28 звернень із зазначеного питання. Також проведено одну зустріч з представниками такої категорії громадян, під час якої було зазначено, що таких осіб — більше 230. За інформацією ДМС України (з відкритих джерел), загалом на території України проживає близько 175 тис. осіб з громадянством РФ. Ці дані не включають тимчасово окуповані РФ території України.

Phoca PDF

Так, на розгляді Уповноваженого перебувало колективне звернення колишніх громадян РФ, підписане 76 заявниками, які набули громадянство України в порядку, визначеному чинним законодавством України, однак не можуть завершити процедуру набуття громадянства України у зв'язку з неможливістю виходу з громадянства країни-агресора.

На розгляді Уповноваженого перебувало звернення громадянки Росії Ч. 1985 року народження щодо реалізації права на набуття громадянства України. Як убачалося зі звернення, заявниця народилася в Україні, що підтверджується її свідоцтвом про народження. З батьками вибула на територію РФ та повернулася в Україну у 1998 році. З 2007 року постійно проживала на території України. У 2020 році, разом із сином від першого шлюбу, отримала довідку про реєстрацію громадянином України, однак завершити процедуру набуття громадянства України не змогла, оскільки почалася широкомасштабна військова агресія Російської Федерації проти України. Строк дії довідки про реєстрацію громадянином України завершився у квітні 2022 року. На день звернення статус заявниці був не визначений, як і відсутня інформація про вчинення дій з метою набуття громадянства України.

Починаючи з жовтня 2021 року консульські та дипломатичні установи РФ в Україні, згідно з інформацією, отриманою від суб'єктів звернень, безпідставно відмовляли їм у прийнятті документів на припинення громадянства РФ, повертали без розгляду і відміток прийняті документи, без надання будь-яких пояснень та письмових відповідей.

Після початку повномасштабної війни, розірвання дипломатичних відносин з країною-агресором і закриття консульських установ РФ на території України, у громадян, які отримали тимчасове посвідчення громадянина України і взяли зобов'язання припинити іноземне громадянство РФ залишився єдиний вихід — припинити громадянство РФ за межами України.

Одна з пропозицій ДМС України такій категорії громадян — звернутися у закордонні консульські та дипломатичні установи РФ за межами України. Однак у випадку відсутності в громадянина посвідки на проживання в країні, де він звертається до консульської установи РФ, підстави для прийняття у нього заяви на вихід з громадянства РФ, відповідно до законодавства РФ, відсутні. Декларативний вихід із громадянства держави-агресора також не є рішенням цієї ситуації, оскільки консульські установ РФ в Україні зупинили свою діяльність, а подати клопотання про припинення іноземного громадянства РФ до закордонних консульських установ РФ поза межами України неможливо.

Таким чином, єдина можливість вийти з громадянства РФ — виїхати на територію РФ та звернутися там до уповноважених органів. Однак у такому випадку для цієї категорії громадян існує ризик переслідування та затримання на території РФ.

Phoca PDF

Дотримання права на свободу віросповідання, прав національних меншин (спільнот) та корінних народів

Дотримання прав національних меншин (спільнот) є одним із ключових напрямів діяльності Уповноваженого, особливо в контексті вступу України до Європейського Союзу. Важливим кроком на шляху до цього стало прийняття Закону України «Про національні меншини (спільноти) України», в розробці якого в складі робочої групи приймав участь Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Враховуючи важливість питання, для посилення захисту прав представників національних меншин (спільнот) та корінних народів України, в структурі Секретаріату Уповноваженого створено відділ прав національних меншин, корінних народів і релігійних поглядів.

З вересня 2022 року на розгляд відділу надійшло 18 звернень, що стосувалися порушення прав і свобод представників національних меншин (спільнот); використання етнічного профайлінгу правоохоронними органами щодо представників ромської національної меншини (спільноти); порушення права на свободу світогляду і віросповідання; порушення права користування та розпорядження комплексом будівель та споруд православних храмів Української Православної Церкви.

Однією з найуразливіших національних спільнот в Україні є **роми.** До Уповноваженого продовжують надходити звернення щодо дискримінації за етнічною ознакою представників цієї меншини.

До Уповноваженого надійшло звернення від Коаліції Ромських неурядових громадських організацій України щодо використання етнічного профайлінгу правоохоронними органами до представників ромської національної меншини (спільноти)

Протягом серпня–вересня 2022 року у м. Запоріжжя та м. Торецьк Донецької області на контрольно-пропускних пунктах без офіційних пояснень озброєна охорона зупиняла представників ромської національності та передавала їх до відділень поліції.

У відділеннях поліції до представників ромської національної меншини (спільноти) застосовувався етнічний профайлінг, що є грубим порушенням прав людини.

У результаті реагування на дії працівників відділу, поліція провела службове розслідування у зазначених областях та надала інформацію щодо недопущення порушення прав громадян за етнічною або будь-якою ознакою. Після цього переслідування осіб ромської національності на контрольно-пропускних пунктах припинилися.

Військова агресія РФ проти України спричинила також чисельні **порушення релігійних прав громадян**[10]**.** Уповноважений наголошує на неприпустимості використання релігійних організацій у діях, спрямованих проти національної безпеки країни, переслідування представників релігійних організацій через політичні мотиви, обов'язку правоохоронних

Phoca PDF

органів об'єктивно та неупереджено проводити слідчі дії та недопустимості дискримінації за релігійними переконаннями. За кожним зверненням, пов’язаним із порушенням релігійних прав громадян, Уповноважений реагує згідно повноважень.

Проведення моніторингових перевірок стану додержання прав

Упродовж звітного періоду здійснено 172 моніторингових візити та безвиїзні перевірки, за результатами яких винесені зауваження та рекомендації для усунення порушень.

Протидія домашньому насильству та торгівлі людьми

За результатами проведених 26 безвиїзних перевірок встановлено, що в умовах воєнного стану посилюються прогалини у забезпеченні координації та взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Ще 14 безвиїзних перевірок проведено з питань протидії торгівлі людьми. Відбувається моніторинг взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у цих сферах, функціонування спеціалізованих служб підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства, документування результатів медичного обстеження постраждалих від домашнього насильства, отримання ними безоплатної вторинної правової допомоги, а також стану додержання прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми на інформацію, захист і допомогу.

За результатами здійснених перевірок встановлено окремі випадки порушення прав постраждалих осіб на інформацію, допомогу та захист, а також зниження кількості проведених координаційних (міжвідомчих) рад, до повноважень яких відносяться питання протидії домашнього насильства та торгівлі людьми.

Уповноваженим надано рекомендації щодо забезпечення належного реагування на випадки вчинення домашнього насильства, потрапляння осіб в ситуації торгівлі людьми, надання допомоги постраждалим, активізації взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і торгівлі людьми.

Також на постійній основі здійснювався моніторинг засобів масової інформації та соціальних мереж щодо додержання прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Всього виявлено 105 випадків можливого порушення прав постраждалих осіб, у результаті чого скеровано відповідні запити до суб’єктів взаємодії, що здійснюють заходи у цій сфері з вимогою гарантувати додержання прав постраждалих на захист та допомогу. Завдяки реагуванню Уповноваженого центральними органами виконавчої влади й обласними військовими адміністраціями здійснювалась детальна перевірка фактів потрапляння осіб в ситуації торгівлі людьми; організовувалось надання необхідної допомоги постраждалим особам, а також вживались заходи з метою додержання права на інформацію про ризики і наслідки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Моніторинг архітектурної доступності

Значущою проблемою залишається недостатній рівень забезпечення доступності, зокрема архітектурної, для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Протягом 2022 року було проведено 31 моніторинг і безвиїзну перевірку, які насамперед здійснювались

Phoca PDF

у тих областях, куди масово переміщувалося населення, рятуючись від війни (Вінницька, Житомирська, Полтавська, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Тернопільська, Рівненська, Волинська та Закарпатська області).

За результатами моніторингів надано рекомендації щодо усунення виявлених порушень. Заклади такі порушення усувають у межах бюджетних можливостей.

Зокрема станом на кінець 2022 року у 7 об'єктах моніторингу уже покращено їх архітектурну доступність: облаштовано відокремлені місця для паркування транспортних засобів осіб з інвалідністю; нанесено контрастне маркування на сходах на входах до об'єктів моніторингу, встановлено поручні біля пандусів, тактильні таблички з назвами та режимом роботи об'єктів, а також із назвами кабінетів всередині будівель; у санітарно-гігієнічних приміщенням встановлено поручні відповідно до вимог доступності; вжито заходів розумного пристосування тощо.

Додержання місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування прав і свобод та забезпечення потреб різних груп жінок і чоловіків, особливо із числа вразливих, в умовах воєнного стану в Україні

За результатами проведення 19 безвиїзних перевірок та 1 моніторингового візиту було встановлено, що найбільш поширеною проблематикою у вказаному напрямі є:

- недостатня комунікація та консультування із громадським сектором під час вжиття заходів, спрямованих на забезпечення прав вразливих груп населення в умовах війни;
- недостатнє врахування потреб різних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, під час задоволення гуманітарних потреб населення (наприклад, відсутність адресного довозу гуманітарної допомоги до місць проживання немобільних осіб);
- архітектурна недоступність місць тимчасового проживання ВПО для осіб з інвалідністю;
- відсутність сформованого підходу до оцінки потреб різних груп населення, у зв'язку з чим допомога, яка надається, не завжди відповідає запиту.

За результатами моніторингів було надано рекомендації відповідним суб'єктам прийняття рішень.

Додержання прав громадян України, іноземців та осіб без громадянства на документування.

У другому півріччі 2022 року було проведено перевірки, присвячені питанням документування громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також умовам перебування мігрантів у пунктах тимчасового перебування іноземців та пунктах тимчасового розміщення біженців. Додатково було проведено перевірки функціонування пунктів тримання затриманих осіб у прикордонних загонах. Проведено 6 безвиїзних та 2 виїзних моніторингових візити територіальних органів Державної міграційної служби України, 1 виїзний та 1 безвиїзний моніторинг пунктів тимчасового розміщення біженців, 2 безвиїзних моніторингових перевірки пунктів тимчасового перебування іноземців, 2 виїзних перевірки пунктів попереднього тримання прикордонних загонів.

Phoca PDF

У результаті перевірок було встановлено відсутність порушень, однак було надано рекомендації щодо покращення роботи та забезпечення дотримання прав іноземців та осіб без громадянства.

Слід відзначити, що територіальними та регіональними органами Державної міграційної служби України в цілому забезпечено можливість реалізації суб'єктами звернення своїх прав, однак у низці моментів робота потребує перегляду або покращення.

Щодо питання розміщення біженців та шукачів притулку, а також нелегальних мігрантів, то у зв'язку з широкомасштабною військовою агресією РФ проти України більшість із таких установ не функціонували або почали функціонувати після припинення на території їх місцезнаходження бойових дій. У результаті заплановано виїзні моніторинги до таких установ на 2023 рік з метою встановлення реального стану справ.

Права ромської меншини

У вересні 2022 року Секретаріатом Уповноваженого було здійснено візити до місць компактного проживання ромів в Україні та проведено індивідуальні зустрічі з представниками ромської спільноти Закарпатської, Львівської та Одеської областей. Під час моніторингу були зафіксовані випадки відмови в працевлаштуванні через етнічне походження, незадовільні побутові умови та ізоляція від соціальних послуг, обмежене надання медичних послуг, неналежне документування та неефективне залучення дітей до навчального процесу в дистанційному форматі. Також моніторами зафіксовано низький рівень освіти й обізнаності представників ромської національної меншини (спільноти) про функціонування суспільних інститутів, гарантовані та встановлені законодавством України права, свободи та обов'язки людини і громадянина. За результатами проведених моніторингів були надані відповідні рекомендації органам державної влади та місцевого самоврядування щодо захисту ромів та оптимізації процесу їх інтеграції в українське суспільство.

Нормотворча робота

Запобігання дискримінації

Відповідно до статті 16 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» передбачено, що особи, винні в порушенні вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність, однак у КУпАП поки відсутня відповідна стаття. Це ускладнює притягнення до відповідальності за порушення рівноправності громадян, оскільки наразі у таких випадках застосувати можна лише статтю 161 КК України.

Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» (реєстр. № 5488 від 13.05.2021 р.), спрямований на розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за дискримінацію, а також на узгодження понятійного апарату у частині кваліфікації різних форм та проявів нетерпимості, досі не прийнятий, незважаючи на те, що така законодавча ініціатива передбачена в пункті 52 Плану заходів з

Phoca PDF

виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженому постановою КМУ від 25.10.2017 р. № 1106.

Уповноважений підтримує вказаний вище законопроєкт, долучався до його розробки та неодноразово наголошував, зокрема у щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2021 рік, на необхідності його якнайшвидшого прийняття.

Рівні права і можливості жінок і чоловіків

Відповідно до чинного законодавства України жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі). Водночас законопроєкти «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» щодо визначення поняття «сексизм» (реєстр. № 4598-1 від 02.02.2021) та «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання реагування, запобігання та протидії проявам дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань серед військовослужбовців» (реєстр. № 5485 від 13.05.2021) досі не прийняті. Уповноваженим було підтримано зазначені законопроєкти, висловлено до них пропозиції та у щорічній доповіді про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2021 рік надано рекомендації Верховній Раді України прискорити їх розгляд та прийняття.

Крім того, в цілому відсутній законодавчий підхід до визначення поняття сексуальних домагань у розумінні статті 40 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульської конвенції), цьогоріч ратифікованої Верховною Радою України.

Законодавче визначення, що міститься у Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок» стосується осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

Відповідно, відсутні адміністративна відповідальність та порядок оскарження сексуальних домагань, які відбулися не на робочому місці та щодо осіб, які не перебувають у будь-якому підпорядкуванні, а стаття 173-2 (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування) КУпАП, за якою можна притягнути до відповідальності за сексуальні домагання як за насильтсво за ознакою статі, не містить розмежування домашнього насильства і насильства за ознакою статі, що потребує законодавчого врегулювання. Вказане питання потребує відповідного законодавчого врегулювання.

Права осіб з інвалідністю

Також на початку повномасштабної війни проблемним було питання супроводу осіб з інвалідністю, зокрема під час евакуації за межі України.

Phoca PDF

У травні 2022 року в межах розгляду звернень громадянки С. щодо усунення дискримінаційних положень Правил перетинання державного кордону України громадянами України, затверджених постановою КМУ від 27.01.1995 р. №57 (зі змінами), які під час дії воєнного стану унеможливлюють перетинання кордону особою з інвалідністю у супроводі піклувальника чоловічої статі у разі відсутності в останнього довідки про отримання компенсації за надання соціальної послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності. Секретаріатом Уповноваженого було направлено лист до Міністерства соціальної політики України щодо розгляду можливості врегулювання проблемного питання та у разі необхідності ініціювати внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Наразі постановою КМУ від 10 вересня 2022 р. № 1044унормовано зазначене питання, зокрема: факт догляду може бути підтверджено актом встановлення факту здійснення догляду за одним із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) або документів (посвідчення, довідки) про отримання компенсації (допомоги, надбавки) на догляд.

Рекомендації

Верховній Раді України забезпечити розгляд і прийняття:

- проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» (реєстр. № 5488 від 13.05.2021);

- проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» щодо визначення поняття «сексизм» (реєстр. № 4598-1 від 02.02.2021);

- проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання реагування, запобігання та протидії проявам дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань серед військовослужбовців» (реєстр. № 5485 від 13.05.2021);

- ініціювати внесення змін до Виборчого кодексу України з метою сприяння реалізації виборчого права неписемними громадянами, зокрема ромами.

Кабінету Міністрів України:

- забезпечити виконання рекомендацій Заключних зауважень Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до 9-ї періодичної доповіді України;

- розробити та внести на розгляд Верховної Ради України законопроєкт про посилення відповідальності за насильство за ознакою статі, зокрема запровадження адміністративної відповідальності за сексуальні домагання;

- розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про викорінення насильства та домагання у сфері праці № 190;

Phoca PDF

- розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України про внесення змін до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» щодо доповнення визначення терміну «дискримінація» ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності;

- розробити та затвердити Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року;

- затвердити план заходів з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року.

Офісу Генерального прокурора внести зміни до Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів з метою включення положень про запобігання випадкам дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням на робочому місці.

Міністерству соціальної політики України:

- внести зміни у Закон України «Про протидію торгівлі людьми» в частині включення органів місцевого самоврядування до суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми;

- забезпечити виконання заходів, передбачених Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 р. № 145.

Міністерству юстиції України розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроєкт про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар з урегулюванням їхніх майнових і немайнових прав.

Міністерству закордонних справ України розглянути можливість надання консульських послуг громадянам України на території РФ із залученням консульської установи третьої країни.

Національній поліції України розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроєкт про внесення змін до Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою включення положень щодо запобігання випадкам дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням на робочому місці.

Державній службі з етнополітики та свободи совісті, Міністерству культури та інформаційної політики винести на громадське обговорення та подати на затвердження проєкт плану заходів з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року.

Національній соціальній сервісній службі України:

- забезпечити проведення навчання з питань протидії торгівлі людьми, у тому числі щодо

Phoca PDF

виявлення та організації надання допомоги особам, які перебували у полоні в окупаційних військ;

- забезпечити проведення навчання з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі з питань забезпечення координації суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану та деокупації окремих частин території України.

Державній міграційній службі України:

- розробити та внести на розгляд Міністра внутрішніх справ проєкт Закону України про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» з метою усунення законодавчих колізій та прогалин, що унеможливлюють завершення процедури отримання громадянства України громадянам РФ, які отримали у встановленому законом порядку тимчасове посвідчення громадянина України;

- забезпечити спрощення процедури отримання статусу особи без громадянства в частині зібрання та подачі документів;

- розробити та внести на розгляд Міністра внутрішніх справ проєкт постанови Кабінету Міністрів України щодо врегулювання законності перебування на території України громадян Республіки Білорусь, які у період 2020–2022 років в'їхали на територію України, тікаючи від переслідувань з боку режиму Лукашенка, шляхом ініціювання прийняття відповідної постанови Кабінетом Міністрів України.

Обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

- забезпечити контроль за наданням інформації про можливість подання заяви для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, особам, які перебували у полоні в окупаційних військ;

- забезпечити створення та функціонування спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, з урахуванням деокупації окремих частин території України.

1 Телеграм-канал Херсонської ОВА. Режим доступу: https://t.me/khersonskaODA/1538

2 Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р. N 336

3 Термін «Захисники і Захисниці» вживається відповідно до статті 1-1 Закону України «Про ветеранів війни і гарантії їх соціального захисту», сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України».

Phoca PDF

4 Не враховує звернення, де заявник не вказував місце фактичного проживання та звертався електроною поштою або за телефоном гарячої лінії +38 044-299-74-08

5 Закон прийнятий Верховною Радою України 23.02.2023 року

6 Текст спеціальної доповіді доступний за посиланням https://cutt.ly/M4favu5

7 Указ Президента Российской Федерации от 26.12.2022 г. № 951 "О некоторых вопросах приобретения гражданства Российской Федерации"

8 У Чехії засудили двох блогерів за розпалювання ненависті до українців. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3602269-u-cehii-zasudili-dvoh-blogeriv-za-rozpaluvanna-nenavisti-do-ukrainciv.html

9 Ukrainian women and children to be moved from Kerry to make space for male asylum-seekers. Режим доступу: https://www.irishexaminer.com/news/munster/arid-40980908.html?fbclid=IwAR2fR3Yj8L8cd7Xs0dMb8-GwGXoIBGHtFV8ESrAjz3uGoI0RUEjvzc88joY

10 Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь. Аналітичний звіт коаліції «Україна. П’ята ранку». Режим доступу: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf

Phoca PDF